

Gazdag Erika[✦]

A NATO Arktisz politikája: elrettentés és védelem

DOI 10.17047/HADTUD.2022.32.1.3

A cikk a NATO új biztonsági fenyegetési listáján szereplő Északi-sarkvidék (Arktisz) biztonság- és védelempolitikai kérdéseivel foglalkozik. Az Arktisz fontos szerepet játszik a NATO-politikában, demonstrálja a 360 fokos biztonsági megközelítést, lehetőséget ad az elrettentés és védelem regionális adaptációjára, valamint a katonai veszélyhelyzeti tervezés sajátosságainak alkalmazására. Az írás először bemutatja a NATO új elrettentés-felfogását, amely – többek között – az észak-európai országok védelmének hitelességét kívánja garantálni. Részletesen jellemzi a NATO Arktisz-politikáját, majd feldolgozza a „Távoli Észak” című forgatókönyvet, amelyen keresztül elérhető a szövetség összehangolt elrettentési erőfeszítéseinek erősítése.

A dokumentum a koncepcionális megoldások dinamikus tesztelésével támogatja egy összehangolt elrettentési keretrendszer kidolgozását, amelyet a cikk befejező része mutat be. Az írás bizonyítani kívánja, hogy a NATO általános politikája, regionális szakpolitikája (Arktisz) és a stratégiai védelmi tervezés között dinamikus hierarchikus kapcsolatrendszer van, amely képes integrálni az új biztonsági fenyegetéseket a megújuló elrettentési megközelítésekbe, és biztosítja a politikai irányvonal érvényesülését a hosszú távú katonai fejlesztések területén.

KULCSSZAVAK: NATO, Arktisz, összehangolt elrettentés, Távoli Észak forgatókönyv, koncepciófejlesztés

NATO Arctic Policy: Deterrence and Defence

The article addresses security and defence policy issues surrounding the Arctic, which is on NATO's new security threat list. The Arctic plays a significant role in NATO Policy, demonstrating a 360-degree approach to security, providing an opportunity for regional adaptation of deterrence and defence, and the application of the specificities of military contingency planning. The paper first introduces NATO's new concept of deterrence, which aims, among other things, to guarantee the credibility of the defence of the countries of Northern Europe. It describes in detail NATO's Arctic Policy and then elaborates on the

✦ Gazdag Erika nemzetközi biztonság- és védelempolitikai szakértő, szakfordító és tolmács, MHP Parancsnoki Iroda – Hungarian Defence Forces Command, Commander's Office, International Relations Branch
email: gazdag.erika@mil.hu, <https://orcid.org/0000-0002-0156-3214>.

High-North Scenario, through which the Alliance's coordinated deterrence efforts can be strengthened. The paper supports the development of a coordinated deterrence framework through dynamic testing of conceptual solutions, which is to present in the final part of the paper. It aims to demonstrate that there is a dynamic hierarchical relationship between NATO's general policy, its regional policy (Arctic) and strategic defence planning, which can integrate new security threats into renewed deterrence approaches and ensure political direction in long-term military development.

KEYWORDS: NATO, Arctic, coherent deterrence, High-North Scenario, concept development

Bevezetés

„A NATO küldetése a béke megőrzése. A konfliktus gerjesztése helyett a megelőzést választjuk, amelynek eszközeként hiteles elrettentést nyújtunk.”¹ Így fogalmazott Jens Stoltenberg, a NATO főtitkára a Trident Junction 18² lezárásakor, amelyet a hidegháború vége óta az egyik legnagyobb NATO-gyakorlatként tartanak számon. A fenti idézet talán ismerősen hangzik, mégis jó okunk van arra, hogy alaposabban megvizsgáljuk a NATO elrettentési koncepcióját, hiszen a hidegháború utáni időszakban az elrettentés nem kapott kellő figyelmet. A 2014-es ukrán válság óta azonban a témakör ismét feltűnt a radaron, hivatalos részét képezi a keleti stratégiai irányban folytatott NATO politikának. Az elrettentés azonban önmagában nem elegendő, céljainak eléréséhez hiteles védelmi tervekre és katonai képességekre van szükség. Ezért fogadták el a védelmi miniszterek az euro-atlanti térség védelmére kidolgozandó elrettentési és védelmi koncepciót (DDA),³ amelynek tartalmi elemeit be fogják építeni a NATO műveleti tevékenységeibe.⁴ A DDA fontosságát mutatja, hogy az új elrettentési és védelmi koncepció a 2019. májusban elfogadott NATO Katonai Stratégia (NMS)⁵ megvalósítására irányuló dokumentumok egyike. A koncepció felöleli a teljes euro-atlanti térséget, minden régióra külön-külön tervek készülnek. A tanulmányban a NATO Távoli Észak című szakpolitikáját mutatom be, értékelem a szövetség elrettentésre tett erőfeszítéseit, feldolgozom az elrettentés összehangolását célzó ún. ECD koncepciót,⁶ és bemutatom a koncepció kidolgozásának folyamatát. A cikk elkészítéséhez a NATO nyilvános dokumentumait használtam fel, amelyet szakértői konzultációkkal egészítettem ki. Az elemzés során követtem a NATO többszereplős elrettentési

- 1 Részlet Jens Stoltenberg, a NATO főtitkára, 2018. október 30-án a Trident Juncture (Tengeri Szigony) összhaderőnemi gyakorlat kiemelt látogatási napján tartott beszédéből.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159852.htm (Letöltés ideje: 2021. 12. 01.)
- 2 A NATO beszámolója szerint a Trident Juncture-t arra tervezték, hogy tesztelje a közös felkészülési és együttműködési képességet a NATO északi területein is. A NATO továbbá azt is megállapította, hogy a műveleti készültséget tesztelő hadgyakorlatban minden tagország (Svédországgal és Finnországgal kiegészülve) a zord időjárási viszonyok között és nehéz terepen is képes elvégezni feladatait.
<https://share.america.gov/31-countries-come-together-for-natos-trident-juncture/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 03.)
- 3 DDA – Concept of Deterrence and Defence for the Euro-Atlantic Area.
- 4 A NATO kidolgoz egy új elrettentési és védelmi koncepciót az euro-atlanti térség számára.
In: News Front. 2019. július 10.
<https://en.news-front.info/2020/07/10/nato-begins-to-develop-a-new-concept-of-deterrence-and-defense-for-the-euro-atlantic-area/> (Letöltés ideje: 2021. 12. 03.)
- 5 NMS- NATO Military Strategy.
- 6 Enabling Coherent Deterrence (ECD). A high north scenario. NATO, February 2021.

elemzési módszertanát, amely lehetőséget ad a szövetségi koncepciófejlesztés tudományos módszertanának közkinccsá tételére is. Emiatt szinte mindenütt megadtam a szakkifejezések angol változatát is, hogy szakértői szinten felismerhető legyen a NATO terminológia. A tanulmány kapcsolódik az Északi-sark katonai jelentőségéről szóló magyar kutatásokhoz.⁷

A NATO mai felfogása az elrettentésről

A NATO Review-ban,⁸ egy 2016-ban megjelent tanulmány szerint az elrettentés fogalma viszonylag egyszerűen leírható: az egyik aktor meggyőzi a másik szereplőt – egy potenciális agresszort – arról, hogy egy esetleges katonai támadás magas költségekkel jár, elfogadhatatlan károkat okozhat, amely messze felülmúlja a lehetséges anyagi nyereséget vagy politikai előnyt. Legalább két aktor bevonása esetén az elrettentés bonyolult társadalmi interakcióvá válik. Az elrettentés főként az emberi természetről, a pszichológiáról és az alapvető emberi érzelmekről szól: félelemlről, bátorságról, bizalomról, hatalomvágyról vagy bosszúról. Mindez az állami szereplők szintjén, a nemzeti túlélésért tett erőfeszítésekkel és a nukleáris fenyegetés eszközájával kiegészülve egy olyan mixet alkot, amelyben az elrettentés rendkívül komplex, illékony, megfoghatatlan, de egyben gyűlékony fogalomná válik.

A kényszerítés-elmélet megalkotója Thomas C. Schelling amerikai közgazdász volt, akire az ECD koncepció is hivatkozik.⁹ A neves tudós a „kényszerítés” terminust az 1966-ban megjelent *Fegyverek alkalmazása és a befolyásolás*¹⁰ című művében írta le elsőként. Az elmélet szerint a kényszerítés egy közvetlen cselekvés, amely ráveszi az ellenálló erőket egy kívánt elem feladására. A kényszerítés erőszak alkalmazásával a másik fél/felek magatartásának befolyásolására irányul, amelynek eredményeként az ellenfél/ellenfelek úgy döntenek, hogy módosítják magatartásukat, mintsem a kilátásba helyezett büntetést elszenvedjék. *A kényszerítés tehát egy pszichés mechanizmus*, amelyben a nemkívánatos cselekvés vagy magatartás egy kilátásba helyezett büntetéstől vagy a már bekövetkezett büntetés megismétlődésétől való félelemérzeten alapul.¹¹ Thomas Schelling kényszerítés-elméletében a kényszerítés fogalmát *ab ovo* két alkotóelemre bontotta: egy aktív elem (közvetlen erőszak, végrehajtott cselekvés) és egy passzív elem (közvetett erőszak, lehetséges cselekvés). Mindezek alapján a kényszerítés fogalmát egy olyan stratégiaként írhatjuk le, amelynek gyújtópontjában a szembenálló akarat befolyásolása áll közvetlen vagy közvetett kényszerítő

7 Kálló László, Deák Anita: Az Északi-sark. A versenyfutás kezdete. *Felderítő Szemle*, X. évf. 2011/1–2. szám. Márton Andrea: Az Északi-sark a skandináv államok szemszögéből nézve. *Repüléstudományi Közlemények*, XIII. évf. 2012, 2.szám, Márton Andrea: Katonai együttműködés és terjeszkedés az Északi-sarkon. *Repüléstudományi Közlemények*, XVIII. évf. 2016. 2.szám.

8 Kestutis Paulauskas: On Deterrence. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/08/05/on-deterrence/index.html> (Letöltés ideje: 2021. 11. 30.)

9 Enabling Coherent Deterrence Concept Report, Allied Command Transformation, US, February 2021, 19.

10 Thomas Scelling: *Arms and Influence*. Yale University Press, 1966. 20–24.

11 A kényszerítés alatt egy állam azon képességét értjük, amellyel egy másik államot cselekvésre kényszerít, általában büntetéssel fenyegetve. <https://www.britannica.com/topic/compellence> (Letöltés ideje: 2021. 12. 14.)

eszközök alkalmazásával. Ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a kényszerítési folyamatban résztvevő szereplők között *nemcsak konfliktus, hanem közös érdek is van*, ami a racionális viselkedés alapját képezi.

Mind a kényszerítésről, mind pedig a tagadásról szóló megközelítés általánoságban közelebb visz az elrettentés fogalmának megértéséhez. A katonai területhez kapcsolódóan mindig a katonai erő alkalmazását vagy potenciális alkalmazását jelenti, amely vonatkozhat meglévő katonai képességekre: felkészülés az agresszor elleni fellépésre (megbüntetésre), vagy az agresszor fenyegetettségi szintjének növelésére. *Tömören fogalmazva az elrettentés a fenyegetés eszközeivel történő visszatartás, egyfajta visszatartó erő.* Ez a módszer befolyásolja az agresszor kockázat- és költségkalkulációját azáltal, hogy veszélyezteti (fenyegeti) az agresszor potenciális sikerét vagy érdekeit. Érdemes megemlíteni, hogy vitathatatlanul érzékelhető egy árnyalatnyi különbség a visszatartás és az elrettentés között. A visszatartás átfogóbb megközelítést alkalmaz, mint a szűkebb értelemben vett elrettentés, amely elsősorban a fenyegetésekről szól. Azonban nem pusztán szemantikai árnyalásról van szó, napjainkban ez különösen fontos, amikor a hibrid hadviselés aspektusából vizsgáljuk a kérdést.

Az amerikai Robert Jervis egyik releváns munkájában úgy fogalmaz, hogy az államoknak – bizonyos kockázatok és katasztrófák elkerülése érdekében – képességeik és szándékaik bizonyítására egy esetleges háború megvívására is készen kell állni.¹² Ez alkotja az elrettentés elméletének egyik szignifikáns elemét. Mindez abból a bizonytalansági faktorból ered, amely szerint a nemzetközi kapcsolatokban egyik aktor sem lehet biztos a másik szándékában. Ez a bizonytalanság idézi elő azt a kritikus „22-es csapdája”¹³ típusú helyzetet, amely minden emberi konfliktusban fellelhető, mert noha mindkét szereplő elszántan és következetesen igyekszik elkerülni a háborút, könnyen előfordulhat, hogy ez minden jó szándékuk ellenére sem sikerül, hiszen sosem lehetnek teljesen biztosak a másik terveiben.¹⁴ Ez pedig jelentősen behatárolja a rendelkezésükre álló opciók számát, amelyek közül kulcsfontosságú, hogy mindkét fél törekszik saját biztonsága növelésére különböző intézkedések és fejlesztések – vagy akár az elrettentés – által. Még ha mindkét aktor makulátlanul békés szándékú is, elindul köztük egy negatív biztonságkereső spirál, valamint fegyverkezési verseny, amelyben folyamatosan nőnek a téték.

12 Robert Jervis: *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University, New York, 1958. 58.

13 A kifejezés Joseph Heller 1961-ben megjelent *A 22-es csapdája (Catch-22)* című satirikus történelmi regénye révén vált híressé. A regény főszereplője egy második világháborúban harcoló amerikai pilóta. Küldetését teljesítve haza akar jutni, azonban a feltételek folyamatosan változnak. Orvosától megtudja, hogy a 22-es szabálynak megfelelően, aki örült, azt leszerelik, azonban ezt saját magának kell kérnie. Itt keletkezik egy anomália, hiszen aki örült, az nem kéri, hogy szereljék le, mivel örült, és csak egy örült akar részt venni a háborúban. Aki a leszerelését kéri, az normális, tehát nem lehet leszerelni. A mű visszatérő motívuma az (ön)elrettentés koncepciójával rímel: valami csak olyan feltétel mellett teljesülhet, ami egyben ki is zárja azt, hogy teljesüljön.
Joseph Heller: *A 22-es csapdája*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1969.

14 Herbert Butterfield, Herbert: *The Tragic Element in Modern International Conflict*. University of Notre Dame, 1955.

Bármennyire is furcsa, a NATO-nak nincs érvényes, szövetségi dokumentumokban közzétett elrettentési szakpolitikája.¹⁵ Ennek magyarázata talán abban van, hogy a hidegháború éveiben a NATO egész tevékenysége elrettentésről szólt, amit elsősorban nukleáris fegyverekkel valósított meg. A kétpólusú szembeállítás megszűnése után pedig nem volt rá szükség, hiszen a szövetség feladatai a válságkezelés és a partnerség kialakítására irányultak. Ez a helyzet 2014-ben változott meg, amikor Oroszország Ukrajna elleni agresszív fellépése megkérdőjelezte Európában a hidegháború után kialakult status quo-t. A walesi NATO-csúcstalálkozó¹⁶ a leghatározottabban elítélte az agresszív orosz politikát, amit az euro-atlanti biztonság legjelentősebb új kihívásaként értékelt. Ugyanakkor azt is rögzítette, hogy délen, Közel-Keletről Észak-Afrikáig, a növekvő instabilitás, valamint a transznacionális és többdimenziós fenyegetések szintén kihívást jelentenek a szövetség számára. Az elrettentés e dinamikus folytonossága (deterrence continuum) késztette a NATO-t arra, hogy egy elrettentési koncepciót (ECD) dolgozzon ki, amely nemcsak hagyományos állami szereplők (mint a keleti stratégiai irányban Oroszország) fenyegetésével kalkulál, hanem bevonja a nem állami szereplőket is a biztonsági elemzésbe. Ez az új elrettentési megközelítés az alapja az ECD koncepciónak, amit összehangolt (coherent) elrettentési koncepció megerősítésének fordítok. A fogalom azonnal kihívások elé állította a szerzőt, főleg az ige (enabling) és a jelző (coherent) vonatkozásában.

A szövetség felismerte, hogy a nagyhatalmi versengés, a fenyegetési spektrum bővülése, az állami és nem állami szereplők egyidejű fellépése, valamint az egyes régiók eltérő fenyegetettségi dinamikája miatt egy olyan komplex fenyegetettségi koncepció kidolgozására van szükség, amely az új, integrált, egymásra épülő, gyorsan változó biztonsági helyzetre is választ tud adni.¹⁷ A változó fenyegetési spektrum egy összetett, sokszereplős, összekapcsolódó, egymással kölcsönhatásban lévő és gyorsan változó kihívásokat „produkáló” nemzetközi rendszerben jön létre, amelyben a NATO is tevékenykedik. A fenyegetések kaméleon jellegű változását a hagyományos katonai és az új korszakalkotó technológiák (EDTs)¹⁸ együttesen okozzák. A geopolitika újbóli megjelenése előtérbe állította a hálózati megközelítést, térségi csomópontok helyzettől függő „hullámszerűsítés”, kulturális és vallási környezet keveredését a hatalmi „sakkjátszó”. Ebben az állandó mozgásban lévő rendszerben (lásd például Szíria) a szereplők változó jellegű és funkciójú szerepekben vannak, egyszer szövetséges, partner, meghatalmazott, másszor ellenfél, „háttérjátékos” vagy éppen közvetítő.¹⁹ Még az állami szereplők viselkedése is megváltozik, rugalmasan kezelik,

15 ECD Concept Report, 29.

16 Wales Summit Declaration Issued by the Heads of States and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 5 Sep. 2014. NATO - Official text: Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales , 05-Sep.-2014 (Letöltés ideje: 2021. 11. 21.)

17 John Allen, Phillip Bredlove, Julian Lindley-French, et al: Future War NATO? From Hybrid War to Hyper War via Cyber War. Bratislava, GLOBSEC, 2017. Future War NATO? From Hybrid War to Hyper War via Cyber War. Bratislava: Globsec, 2017 - Bing (Megtekintés: 2021. 11. 21.)

18 EDT- Emerging Disruptive Technologies.

19 Anthony H. Cordesman: Russia in Syria: Hybrid Political Warfare. Center for Strategic and International Studies. September 23, 2015. Russia in Syria: Hybrid Political Warfare | Center for Strategic and International Studies (csis.org) (Letöltés ideje: 2021. 11. 22.)

hogy mikor, kivel lépnek szövetségre, milyen szereplőket mikor és hogyan támogatnak. Tovább árnyalja a képet, hogy a szövetség ugyanazon kihívásokat 30 tagállami „szemüvegen” keresztül nézi, és így kell közös álláspontra jutni a megoldást tekintve. De még ebben a bonyolult helyzetben sem változik az elrettentés lényege, hogyan lehet az ellenfelet rávenni viselkedésének befolyásolására.

Különösen nehéz kezelni az 5. cikk hatáskörébe tartozó válságküszöb alatti fenyegetéseket, mint ahogyan ezt az ukrán válság is mutatta. Az összetett szereplők széles biztonsági spektrumában, esetleg koordináltan történő fenyegetései ellen olyan tervezési és elemzési módszerekre van szükség, amelyek segítenek megérteni a kihívók tevékenységének okait, céljait, érdekeit, interakcióit, elrettentést igénylő cselekedeteit. A NATO az elrettentést úgy definiálja, mint a hivatkozott akadémiai szakirodalom többsége, vagyis *befolyásolni az ellenfelet, hogy számára kívánatos magatartást tanúsítson*.²⁰ A nehézség abban van, hogy a béke és a válság között nincsenek már tiszta határok, a kettő között „átfolyó”, átfedő cselekedetekre is rendelkezni kell elrettentési válasszal. Ezért a hibrid veszélyekkel történő szembenézés esetére is rendelkezni kell a NATO-nak olyan elrettentési és védelmi képességekkel, alkalmazhatósággal, intézkedési lehetőségekkel, amelyek meggyőzik a potenciális kihívót (kihívókat) arról, hogy a nem kívánatos cselekvés költségei meghaladják a vele megszerezhető lehetséges hasznokat, előnyöket. Bár az érvényben lévő NATO-doktrínák folyamatos értékelésre és elemzésre szólítanak fel, az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a *válságküszöb alatti fenyegetések doktrinális szabályozásában hiányosságok* vannak, elmaradnak a szükséges elrettentési kontinuum fenntartásának követelményei között.²¹ Ezért az ECD koncepció pontosan ezt a képességrést célozza meg, olyan elvi megoldások (új koncepciók), tervezési és elemzési eszközök (hadijátékok, többszereplős döntési számítások) alkalmazását javasolja, amelyek megszüntetik ezt az ellentmondást a jelenlegi tervezési és szabályozási rendszerben. A szövetség ebben a munkában a 360 fokos biztonsági megközelítést alkalmazza, amelyben a NATO hármas feladatrendszere (kollektív védelem, válságkezelés, biztonsági közösségépítés) változatlan marad, legfeljebb újabb feladattal/feladatokkal egészül ki.²²

A NATO elrettentési felfogása az ún VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, and Ambiguity)²³ értékelésre épül, mely szerint a nemzetközi biztonsági helyzetre – szemben a hidegháborús bizonyossággal – ma a *változékonyság, a bizonytalanság,*

20 A jelenleg érvényes NATO Terminológiai Szótár az elrettentés egy 1996. január 9-én megfogalmazott definíciót mutatja be, amely jócskán magán viseli a régi hidegháborús szemléletet: „Egy potenciális agresszor meggyőzése arról, hogy a kényszer vagy a fegyveres konfliktus következményei felülmúlják a potenciális előnyöket. Ehhez meg kell tartani a hiteles katonai képességeket és a stratégiát, politikai cselekvési akarattal.” AAP-06. Edition 2013. NATO Glossary of terms and definitions (English and French). NATO Standardization Agency, 2013. 78.

21 ECD Concept Report, 5.

22 Szenes Zoltán: NATO az új évtizedben. In: Szenes Zoltán (Szerk): *A mai NATO. A szövetség helyzete és feladatai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. 246–251.

23 A mozaikszót két amerikai vezetéstudományi kutató, Warren Bennis és Burt Nanus, vezette be 1985-ben (*Leaders: The Strategies for Taking Charge* (New York, Harper & Rom), amely elterjedt az amerikai szakirodalomban. A VUCA koncepciót Magyarországon Porkoláb Imre népszerűsítette.

Lásd: Porkoláb Imre (2016): *A stratégia művészete. Szervezeti innováció kiszámíthatatlan üzleti környezetben – Szun-ce gondolatai alapján*. HVG könyvek.

az összetettség és a kétértelműség jellemző.²⁴ A szövetség változó fenyegetési spektrummal néz szembe. Az ellenfelek aszimmetrikus fellépései a válság küszöbértékeinek kihasználásával és a NATO katonai előnyeinek negligálásával próbálják nem katonai eszközökkel megváltoztatni a működési környezetet. Hibrid hadviseléssel rombolhatják a kritikus infrastruktúrát, feszültségeket és konfliktusokat generálhatnak a társadalmakban, alááshatják a szövetségi kohéziót, elérhetik a narratív dominanciát, olyan helyzetet teremthetnek, amely megnehezíti a döntéshozatalt, gyengíti a kialakított elrettentési politikát, nehézségeket okoz az azonnali reagálásban. A koherens elrettentés ebben a komplex rendszerben aktív folyamatot igényel, amely biztosítja a béke és a válság közötti lassan már nem létező vonal folytonos átlépésének szankcionálását. Az elrettentést abból a szempontból is át kell gondolni, hogy ma már a NATO-nak öt műveleti térben (szárazföld, tenger, légtér, információs tér 2018 óta, és az új 2019 óta) kell erőt mutatnia, ha hiteles akar maradni. Nem hidegháborús ereklye, hanem a modern korban is alapvető konfliktusmegelőző eszköz, amire szükség van a transzatlanti szervezet döntési és cselekvési szabadságának fenntartásához. Az elrettentés hatékonysága már nemcsak egy, hanem több potenciális ellenfél megértésén alapul, amikor már nem elég minden egyes kihívó egyéni érdekeit, céljait és szándékait vizsgálni, hanem egymással közös vagy átfedő felfogásukat és befolyásolási pontjaikat is elemezni kell. Az ellenfélnek/ellenfeleknek tudnia kell, hogy a NATO az elrettentő hatás elérése érdekében készen áll képességei teljes skálájának felhasználására, beleértve extrém körülmények között a nukleáris elrettentést is. A hiteles elrettentési és védelmi felépítésnek (posture) három (3C) fontos követelménynek kell megfelelni: kohézió (cohesion), képesség (capability) és kommunikáció (communication).²⁵

High North – A NATO és az Arktisz

A High North kifejezésre, mint a legészakibb régióra, nem létezik hivatalos vagy egyetemes meghatározás, tágran értelmezve ide tartozik Norvégia és a környező területek: Észak-Oroszország és a Skandináv térség, beleértve az Északi-sarki óceán környező vizeit, a Barents-tengert, az Északi-tengert és az Atlanti óceán északi részét. Ez felöleli az ún. GIUK-átjárót (Grönland-Izland-Egyesült Királyság közötti vizek) az Észak-Amerikához vezető csatornákat. Bár az Arktisszal kapcsolatos területi viták visszanyúlnak az 1920-as évekre, a régió felértékelődése igazából a hidegháború időszakához kötődik. Noha nem kapott akkora figyelmet, mint más hadszínterek, a NATO és a Varsói Szerződés közötti aktív háború esetén az Északi-sarkvidék légtere lett volna a leggyorsabb útvonal a bombázók és rakéták alkalmazására Észak-Amerika és a Szovjetunió között. 1958-ban az USA és Kanada létrehozta az

24 Ezt a felfogást vallja az új magyar nemzeti biztonsági stratégia is (Biztonságos Magyarország egy változékony világban), amelyet a következőképpen fogalmaz meg: „Az új kihívások alapja a formálódó, többpólusú világrend, a nemzetközi szereplők kapcsolatait befolyásoló szabályok átalakítására való törekvés, a biztonsági kihívások változó arculata, továbbá az olyan globális kihívások, mint a klíma- és a demográfiai változások felgyorsulása, az ezzel szorosan összefüggő illegális és tömeges migráció, a természeti erőforrások kimerítése, valamint a technológiai forradalom társadalomformáló hatásai.” A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország nemzeti biztonsági stratégiájáról. 1. pont. MK_20_081.pdf (Megtekintés: 2020. 04. 23.)

25 ECD Concept Report, 8.

Észak-amerikai Légvédelmi Parancsnokságot, amely 1981 óta Észak-amerikai Légvédelmi Parancsnokság (NORAD)²⁶ néven ismert. A kontinentális légvédelem részeként három radarvonalat hoztak létre. A radarállomáslánc legeredményesebb tagja a legtávolabbi északon található Távoli Korai Figyelmeztető Vonal (DEW Line),²⁷ amelyet 1957-ben telepítettek. Az észak-amerikai kontinensen kívül az Egyesült Államok fő sarkvidéki műveleti bázisa a grönlandi Thule légibázis, amely szerepet kapott az ECD Távoli Észak forgatókönyvében is. A Thule mindössze 1524 km-re van az Északi-sarktól, az 1960-as évek óta működő amerikai ballisztikus rakéták korai előrejelző rendszerének (BMEWS)²⁸ egyik telephelye, amely a mai napig működik. Az északi térség szerepe az elmúlt évtizedben katonailag jelentősen felértékelődött, különösen mióta a NATO 360 fokos biztonsági megközelítést tekint politikája egyik fontos alapelveinek. A keleti stratégiai irány (Wales, 2014) és a déli stratégiai irány (Varsó, 2018) kialakulása után egyre nagyobb az igény egy közös északi stratégia megalkotására is.²⁹ Európa stratégiai környezetét északon is a nagyhatalmak közötti fokozódó verseny jellemzi, de a térségben jelen vannak a nem állami szereplőktől származó, folyamatosan változó fenyegetések, valamint veszélyt jelentenek az összes szereplő számára elérhető befolyásolási eszközök területén beállt gyors változások.

A fokozott érdeklődés elsődleges mozgatórugója a globális felmelegedés hatására bekövetkező sarkvidéki jégtakaró csökkenése, amely gazdasági lehetőségeket teremt az érdekelt államok számára, mivel a kiaknázatlan erőforrások elérhetővé válnak és a felolvadó jégtáblák következtében új hajózási útvonalak nyílnak. A nyersanyagokban gazdag régió a becslések szerint nagy mennyiségű feltáratlan kőolajat, földgázt és ásványi anyagokat rejt,³⁰ valamint az Európa és Ázsia közötti rövidebb hajózási útvonalak is elérhetővé válnak.

Jelenleg az Északi-tengeren *három hajózási útvonalat* különböztethetünk meg: az északnyugati átjárót, az északkeletit és a transzpoláris útvonalat. Az első két útvonal kanadai, amerikai és orosz felségvizeken keresztül vezet. Ezek közül az északkeleti hajózható egyszerűbben és biztonságosabban. A transzpoláris átjáró szinte egyenes vonalban szeli át az Északi-tengert, így megközelíti ugyan az Északi-sarkpontot is, de végig nemzetközi vizeken marad, mely szerencsés a szállítóhajók számára, amelyeknek így nem kell az államok parti vizein való áthaladáshoz engedélyt kérniük. Mindhárom esetben az amerikai és ázsiai kontinenst elválasztó Bering-szoroson³¹ át vezet az út ki a Csendes-óceánra. A szoros mintegy 1600 kilométer hosszú, legkeskenyebb szakaszán körülbelül 82 kilométer széles. Egyik fele az Amerikai Egyesült Államokhoz (továbbiakban USA), másik fele az Oroszországi Föderációhoz tartozik.

26 North American Aerospace Defense Command.

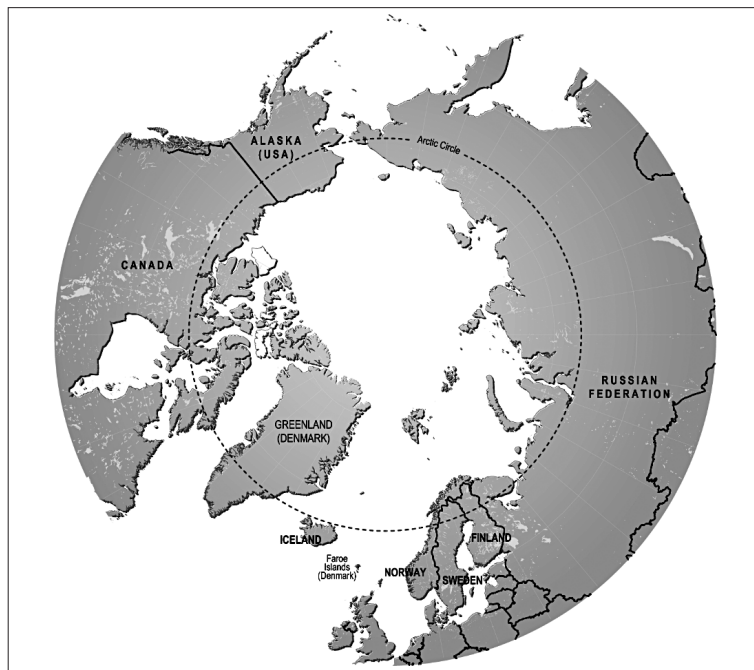
27 Distant Early Warning Line.

28 Ballistic Missile Early Warning System.

29 Danoy, Jim and Maddox, Marisol: Set NATO's sights on High North. Atlantic Council, October 14, 2020. Set NATO's sights on the High North - Atlantic Council (Letöltés ideje: 2021. 11. 20.)

30 Az Egyesült Államok Belügyminisztériuma (2008) által kiadott *Sarkkörtől északra található feltáratlan kőolaj és földgáz becsült mennyisége. A sarkkörtől északra található feltáratlan kőolaj és földgáz becsült mennyisége.* <https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 11. 30.)

31 Nevét Vitus Bering, dán származású orosz felfedezőről kapta, aki 1728-ban hajózott át a szoroson. <https://www.britannica.com/biography/Vitus-Bering> (Letöltés ideje: 2022. 01. 02.)

1. ábra. Arktisz

(Forrás: arctic black white maps - Bing images, Letöltés ideje: 2022. 01. 16.)

Az Északi-régió iránti nemzetközi figyelem fokozódásával *újra felmerültek egyes kisebb határviták*. Az államközi tengeri határdemarkációról az ENSZ által 1982-ben elfogadott tengerjogi egyezmény³² rendelkezik. A tengeri határviták közé tartoznak: az Atlanti- és a Csendes-óceánt Kanada északi partvonala mentén összekötő Északnyugati-átjáró ügye (Kanada vs. nemzetközi vizek); a Beaufort-tenger demarkációja Alaszka és Kanada északnyugati partjainál (Kanada vs. Egyesült Államok); az északi-tengeri út/átjáró problémája (Oroszország vs. nemzetközi vizek); a Grönlandtól északra fekvő Hans-sziget hovatartozása körüli jogviták (Dánia vs. Kanada); valamint az Északi-sarkhoz közeli Lomonoszov-hátság státusza (Dánia vs. Oroszország).

A szakértők szerint,³³ a következő évtizedekben a nyári tengeri jég kiterjedése és vastagsága is tartósan csökkenni fog, és 2045-re rendszeres, jégmentes nyarakra kerülhet sor.³⁴

32 United Nations Convention on the Law of the Sea.

33 Kovács Róbert: Klímaváltozás – Pánik és tagadás között. Typotex Kiadó, Budapest, 2019. 106. és David Wallace-Wells: Lakhatatlan Föld – Élet a felmelegedés után. Animus Kiadó, Budapest, 2020. 69.

34 A jelenség hangot kap a médiában is, nagy robajjal leszakadó jéghegyek, megrémült, sikoltozó turisták, legyengült jegesmedvék tűnnek fel képeken és videóknban. A Greenpeace kampányvideója a művészetten keresztül próbál felhívni a figyelmet a veszélyre: Ludovico Einaudi olasz zongoraművész egy úszó jégtáblán nagykabátban zongorán játsza el a szívszorító elégiáját az Arktiszért a Wahlenberg-breen gleccser előtt Norvégiában. Ludovico Einaudi: „Elegy for the Arctic” – Official Live (Greenpeace), YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=2DLnhdnSUVs> (megtekintés: 2022. 01. 02.)

A jégmentesség ugyanakkor nem azt jelenti, hogy eltűnik a jég. Az éghajlatváltozással foglalkozó kormányközi munkacsoport (IPCC),³⁵ az ENSZ éghajlatváltozással kapcsolatos tudományos értékeléssel foglalkozó szerve a „majdnem/közel jégmentes állapotot” úgy határozza meg, hogy a tengeri jég kiterjedése legalább öt egymást követő évben 10 millió km²-nél kisebb. Ez a sarkvidéki hajózási szezon időbeni megnövekedését eredményezi, és új hajózási útvonalak nyílhatnak meg. Ez jelentős időt takaríthat meg a Távol-Keletről Európába és Észak-Amerikába irányuló áruszállítás során. Amennyiben az országok teljes mértékben ki akarják aknázni a sarkvidéki szénhidrogénkészleteket és hajózási útvonalakat, akkor jelentős beruházásokat kell eszközölniük a jégtörő-kapacitásaik terén. A tengeri forgalom növekedésével párhuzamosan a sarkvidéket terhelő környezeti kockázatok is növekedni fognak, és a hajók áthaladásának szabályozása valószínűleg jelentős kihívást jelent majd. A felderítési-, keresési- és mentési műveleteket igénylő emberi katasztrófák száma és nagyságrendje valószínűleg szintén növekedni fog.

Egyre fokozódik az Arktisziért folytatott nagyhatalmi versengés, aminek egyik bizonyítéka, hogy Oroszország kiterjesztette joghatóságát és megerősítette katonai jelenlétét a régióban.³⁶ Az Arktisz Kutatóintézet³⁷ legfrissebb tanulmánya szerint Oroszország katonai fölénye egyértelmű az Északi-sarkvidéken. Ez felveti a kérdést, hogy a Kelet-Európában tapasztalható orosz revizionista törekvések vajon áttérjednek-e az Arktiszra, veszélyeztetik-e a térségi együttműködést? Az Északi-sark kérdése ugyanis a nemzetközi jogban is megjelent. A hidegháború befejezése után 1994-ben írták alá az ENSZ Tengerjogi Egyezményét (UNCLOS),³⁸ amelyet idővel az Egyesült Államok kivételével minden északi-sarkvidéki ország ratifikált.

A szerződés értelmében a ratifikálástól számított tíz év áll rendelkezésre ahhoz, hogy egy ország igényt támasszon a kiterjesztett kontinentális talapzatra. Oroszország 1997-ben ratifikálta a Tengerjogi Egyezményt, és 2001-ben hivatalos beadványt nyújtott be a Kontinentális Talapzat Bizottsághoz (CLCS),³⁹ amelyet nem utasítottak el, de további kutatásokat javasolva nem is fogadtak el. Norvégia és Oroszország 2007-ben ratifikálta a Barents-tengeren húzódó tengeri határról szóló megállapodást. Még ugyanebben az évben orosz mini tengeralattjárók orosz zászlót tűztek ki az Északi-sarkon. Kanada volt a harmadik nemzet, amely 2003-ban ratifikálta az egyezményt, és 2013 decemberében nyújtotta be jövőbeni kutatásokra vonatkozó kérelmét. Az eddigi utolsó északi-sarkvidéki ország, amely ratifikálta a Tengerjogi Egyezményt, Dánia volt 2004 novemberében, majd 2014. december 14-én benyújtotta igényét a Kontinentális Talapzat Bizottsághoz, az első olyan igényt, amely átnyúlik az Arktiszon egy másik szektorba, nevezetesen Oroszországba.

Az Arktisz az elkövetkező évtizedben a térség és a nemzetközi rendszer egésze szempontjából jelentős fejlődésen mehet keresztül. Kiderülhet, hogy képesek-e

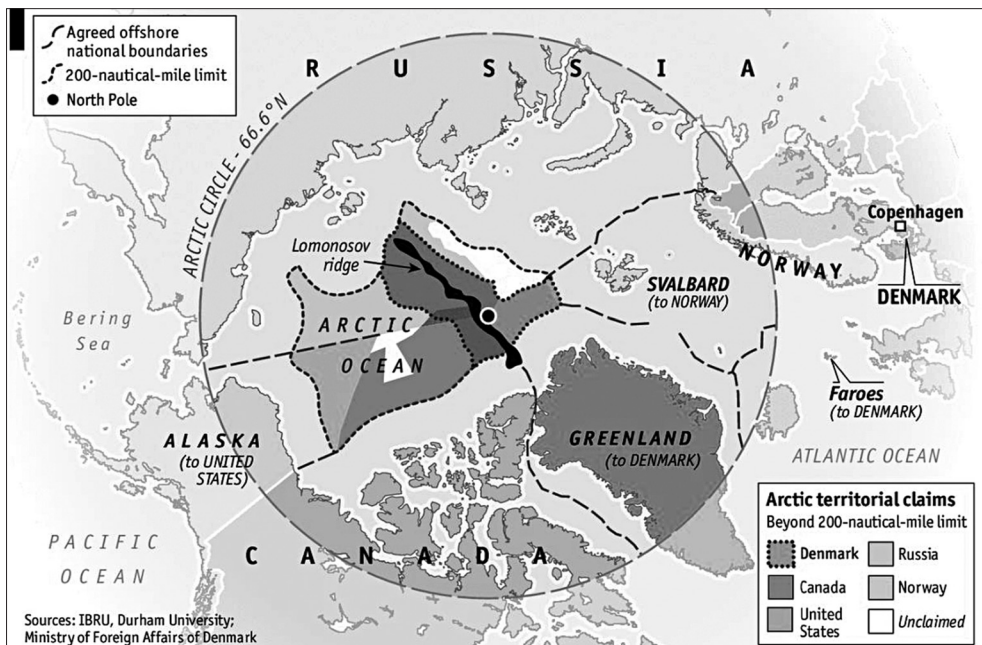
35 The Intergovernmental Panel on Climate Change.

36 Arctic Security: Deterrence and Détente in the High North (2021. 12. 30)
<https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-deterrence-detente-high-north/?cn-reloaded=1>

37 Az Arktisz Kutatóintézet hivatalos honlapja elérhető: <https://www.thearcticinstitute.org/>

38 UNCLOS – United Nations Convention for the Law of the Sea.

39 CLCS – Commission on the Limits of the Continental Shelf.

2. ábra. Az Arktisszal kapcsolatos területi viták

[Forrás: MFA Denmark, Durham University, 69a1c2ac54b3d94e38c47b275f82706.png (800×542) (pinimg.com)
 Letöltés ideje: 2021. 01. 06.]

a nemzetközi szereplők – minden érdeküközésük ellenére – közösen fellépni a térség és a nemzetközi közösség érdekében, a vetélkedés vagy a konfrontáció válik-e erősebb tényezővé. Tavaly Oroszország vette át az Északi-sarkvidéki Tanács (AC) kétéves elnökségét (2021-2023). A térség államai közül a NATO-partner Finnország és Svédország mellett egyedül Oroszország nem tagja a NATO-nak. Nem éppen kedvező jel, hogy Moszkva 2014 után alig tárgyalt Brüsszellel NATO-keretekben, alig volt hivatalos NATO-Oroszország Tanács (NRC) ülés, 2021. októberében pedig Moszkva felfüggesztette NATO képviselőinek tevékenységét, miután a szövetség kiutasította az orosz misszió nyolc tagját hírszerzési tevékenység miatt. Az új konfliktusok fényében messzire került az AC 25. évfordulója⁴⁰ kínálta lehetőség, hogy a térség országai és a nemzetközi közösség témában érintett államai és szervezetei között új lendületet kapjon az együttműködés. Realista megközelítésben azonban felmerül a kockázat, hogy a nemzetközi szereplők, az érintett nagyhatalmak a geopolitikai vetélkedés szellemében ezt az együttműködést hátráltatják majd, amely hátrányosan hatna a közösen elfogadott fejlődési irányokra.⁴¹ Éppen ezért a NATO-nak

40 Az Északi- sarkvidéki Tanácsot (AC- Arctic Council) 1996. szeptember 19.-én hozták létre. Ottawa Declaration (1996) (arctic-council.org) (Letöltés ideje: 2022. 01. 02.)

41 Ilyas György: „Az Északi sark és a nemzetközi rendszer stabilitása” *Világgazdaság*, 2020. 11. 30. <https://www.vg.hu/velemeney/velemeney-rovat-hirei/az-eszaki-sark-es-a-nemzetkozi-rendszer-stabilitasa-2-3401638/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

kezdeményezően kell fellépnie e regionális fenyegetések komplexumában. A szövetség ezért is tűzte napirendre az elrettentési és védelmi stratégia kiterjesztését az észak-atlanti térségre, amelyhez kapcsolódóan kidolgozta az „Összehangolt elrettentés erősítése, A Távoli Észak forgatókönyv” című dokumentumot.⁴² A koncepció elérhető a NATO Transzformációs Parancsnokság (ACT) weboldalán.

A Távoli Észak forgatókönyv – A dokumentum értékelése

Az elrettentési koncepciót bemutató Tájékoztató dokumentum⁴³ megfogalmazása szerint a szövetség elrettentési és védelmi pozíciójának megerősítése megköveteli a politikai irányvonal gyakorlati, végrehajtható és adaptáló/alkalmazkodó katonai képességekbe való átültetését, amely integrálja a jelenlegi és az új fenyegetések elrettentésére irányuló megközelítéseket. A szövetség elrettentési és védelmi pozíciójának a 21. század komplex környezetében történő megerősítése olyan tartós képességeket igényel, amelyek alkalmasak az állami, nem állami és egyéb szereplők fenyegetéseinek felismerésére és megértésére, az elrettentési potenciál elemzésére, a politikai és katonai döntéshozatal támogatására, a tett intézkedések hatékony végrehajtására. A dokumentum a koncepcionális megoldások dinamikus tesztelésével támogatja egy összehangolt elrettentési keretrendszer kidolgozását.

Az ECD *Távoli Észak forgatókönyv* 40 oldalas, nyilvános NATO dokumentum, a NATO SACT OPEX kiadványa.⁴⁴ A Távoli Észak Szenárió a hidegháborús elrettentéstől a forgatókönyv időszakáig (2040+) zajló összetett nagyhatalmi verseny mutatja be, amelyben az érdekelt állami és nem állami szereplők (mint például az őslakosok és vállalatok) politikája állandó kihívásokat jelent a szabályokon alapuló nemzetközi rend (RBIO)⁴⁵ fenntartásában.

A vizsgált dokumentum értékeli az éghajlati változásokat, a környezetvédelem helyzetét, az erőforrások kiaknázásának lehetőségeit, a nemzeti szuverenitás problematikáját, számos más tényezőt.

A komplexitás megértése céljából górcső alá kerültek a forgatókönyvben használt nemzetek jelenlegi sarkvidéki stratégiái (Északi-sarkvidéki őslakos népek, Kína, Németország, Franciaország, Grönland, India, Japán és Dél-Korea, Oroszország, Svédország és Finnország, Amerikai Egyesült Államok), továbbá a térségi terrorizmus és szervezett bűnözés helyzete. A történelmi áttekintés meggyőzően értékeli az egyes érintett országok Arktiszhoz fűződő (közös és ellentétes) politikai érdekeit,

42 Eredeti angol nyelvű címe: Enabling Coherent Deterrence – A High North Scenario. (saját fordítás)

43 Fact Sheet: https://www.act.nato.int/application/files/7515/8257/4722/2020_ecd.pdf (Letöltés ideje: 2021. 11. 22.)

44 A dokumentumot (2. változat) az ACT Operational Experiment (Műveleti Kísérletek Osztály) adta ki (Tim Price, Ed.). Az OPEX a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság műveleti kísérletekkel foglalkozó osztálya, amely az új koncepciók és képességek fejlesztését támogató kísérleteket tervez, végzi és elemzi. <https://act.nato.int/images/stories/media/opex/opex-branch.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 11. 22.); 2020 Fact Sheet – Enabling Coherent Deterrence. ACT Operational Experiment. https://www.act.nato.int/application/files/7515/8257/4722/2020_ecd.pdf (Letöltés ideje: 2021. 11. 23.)

45 Rules Based International Order.

Forrás: https://uwaterloo.ca/defence-security-foresight-group/sites/ca.defence-security-foresight-group/files/uploads/files/dsfg_policybrief_sharma_rbio.pdf (Letöltés ideje: 2021. 11. 23.)

3. ábra. A Távoli Észak Szenárió címlapja és tartalmi felépítése

[Forrás: www.act.int (Letöltés ideje: 2021. 11. 25.) (Saját szerkesztés és fordítás)]

együttműködési politikáját, valamint az Arktisz közelében élő nemzetek kölcsönös függőségi viszonyait.

A Csendes-óceáni sarkvidék összeköti a világ legnagyobb katonai és gazdasági hatalmait, felöleli a legnagyobb amerikai államot, Alaszkát és Oroszország hatalmas távol-keleti térségét. A régió ad otthont a NATO- és G7-tag Kanadának is, amely északon hatalmas sarkvidéki területtel rendelkezik. Kína látványos gazdasági növekedése erősíti a nyugati államoktól a „nem nyugatiak” felé történő hatalmi átmenet mozgatórugóit. Az utóbbi évtizedben az ázsiai országok egyre nagyobb szerepet játszanak a térség politikai és gazdasági fejlődésében, az együttműködés erősítésében. Ezt a globális hatást bizonyítja, hogy az *Északi-sarkvidéki Tanács 2013-ban Kínának, Indiának, Japánnak, Szingapúrnak és Dél-Koreának megfigyelői státuszt adott.*

A világ leggyorsabban növekvő országa India, messze délen fekszik. Sokat nyerhet a sarkvidéki versenyben, különösen a természeti erőforrások iránti növekvő igénye miatt. A térségben a biztonsági környezetet érintő kihívások kiterjedtek és egyre gyakrabban jelentkeznek. Az érintett országok katonai és nem katonai, valamint a rejtett és nyílt eszközöket együttesen alkalmazzák, beleértve a dezinformációt, a kibertámadásokat, a gazdasági (el)nyomást, az irreguláris fegyveres csoportok, valamint a reguláris erők bevetését. Ezeket a módszereket a háború és a béke közötti határok elhomályosítására használják, hogy megpróbáljanak kétséget kelteni az euro-atlanti országok körében. Az államok nem állami szereplőket is bevonnak repertoárjukba (ilyen például az ökoterrorizmus).

A NATO számára kiemelt prioritás, hogy felkészült legyen az állami vagy nem állami szereplők által elkövetett hibrid támadások megelőzésére, elhárítására és az azokra való reagálásra. A sarkvidéki tengeri jég visszahúzódásával számos, jelenleg megközelíthetetlen terület válhat nyitottá a kereskedelmi célú kizsákmányolás (különösen az olaj- és földgázkitermelés) számára. Egyes országok – belpolitikájuktól függetlenül – törekedhetnek arra, hogy kivetítsék (katonai) erőiket az Arktiszon, amennyiben

úgy ítélik meg, hogy a térségben lévő érdekeik veszélyben vannak. A forgatókönyv feltárja a jelentősebb mérföldköveket, a technikai fejlődés legfontosabb állomásait és az Arktiszra települő légbázisokat, a gyarapodó számú jégtörőket és állomásait, amelyeket az exponenciálisan növekvő globális felmelegedés következtében egyre könnyebb megközelíteni, ugyanakkor az *Arktisz megszerzéséért folyó verseny megszakítás nélkül folytatódik*.

Az Arktisz egy komplex régió, ahol a biztonságpolitika számos eszköze létezik, a hagyományos nemzetbiztonsági politikától kezdve a szövetségi politikán és a védelmi politikán keresztül az átfogó védelmi politikáig humán- és környezeti biztonságpolitikáig. A sarkvidék problémakörének komplexitása ugyanakkor az érintett államokat regionális összefogásra ösztönözte, felismerték, hogy együttes fellépés szükséges ahhoz, hogy hatékony megoldásokat tudjanak kidolgozni, amelyek kiterjeszthetők regionális és globális szintre is. A dokumentum bemutatja az Északi-sarkvidéki Tanácsot,⁴⁶ de érdekes módon a scenárióba tagországokat (beleértve az őslakosság képviselőit) és megfigyelő országokat (köztük Kínát) egyaránt bevon, amivel bizonyára a feszültségek és konfliktusok Tanácson kívüli keletkezésére és megoldási lehetőségeire utal. Mivel a dokumentum végén, a 2040-ig szóló forgatókönyv „háromszereplős” (Kína, Oroszország, ökoterroristák) fenyegetettségi eszkalációra épül, elsősorban ezen országok helyzetértékelésére fogok koncentrálni. Tekintettel arra, hogy az események Grönlandot emelik be a történések középpontjába, az elemzést kiterjesztem Dániára is.

Az Északi-sarkvidéki Tanács állandó tagjai egyetértenek abban, hogy az Északi-sarkvidéket az együttműködés és a közös problémamegoldás övezetévé kell előmozdítani, elismerve a különálló földrajzi, demográfiai jellemzőit. *Oroszország és az Egyesült Államok az Északi-sarkvidéket stratégiai érdekeik és céljaik között szerepelteti.*⁴⁷ A nem sarkvidéki államok fokozott figyelmet fordítanak a sarkvidéki ügyekre, különösen mióta Kína⁴⁸ is bekapcsolódott a térség gazdasági előnyeinek megszerzésébe. Kína arra törekszik, hogy „sarkközeli ország” minősítését „érintett ország” minősítéssé tegye, amely növelné a jogait, beleszólási lehetőségeit és felelősségvállalását a régióban. Kína az Arktiszon a Selyemúton túl is nagy ambíciókkal rendelkezik, kiterjedt tőkebefektetéseket eszközöl az északi-sarki országokban (a grönlandi hosszú

46 Az Északi-sarkvidéki Tanácsban nyolc országot (Kanada, Dánia/Grönland és Feröer-szigetek képviselőiben/, Finnország, Izland, Norvégia, Svédország, Oroszország, Amerikai Egyesült Államok) és hat őslakosokat (Arctic Indigenous Peoples (AIP) képviselő szervezetet találunk. A kormányközi szervezetnek 13 ország megfigyelő tagja, de hasonló minőségben részt vesz munkájában még 13 kormány- és parlamentközi szervezet, valamint 12 nemzetközi NGO. Forrás: Arctic Council - The Arctic Council (arctic-council.org) (Megtekintés: 2021. 12. 12.)

47 Marc Lanteigne: The changing shape of Arctic Security. *NATO Review*, 28. June 2019. NATO Review - The changing shape of Arctic security (Letöltés ideje: 2021. 12. 12.)

48 Kína víziója az új „Selyemutat” az Arktisz irányába is viszi. Jelzi az ambíciót, hogy Kína 2018 januárjában kiadta Északi-sarki Fehérkönyvét, amely a régióval kapcsolatos stratégiát is magában foglalja. Ebben nagy szerepet szánnak a 2013-ban bejelentett „Egy övezet, egy út” kezdeményezésnek” (BRI-Belt and Road Initiative), amelynek segítségével (a szárazföldi és a tengeri irány mellett) az Északi-sarkot is bekapcsolnák a fejlesztésekbe. A BRI ezen szakaszán a fő szerepet a kiolvadó jég által teremtett új útvonalak jelentenék, ami a kínai kereskedelmet és a pekingi ambíciókat szolgálja ki. 2017-ben az északi átvonalon már 10 millió tonna árut szállítottak, amelynek 40%-a a kínai kikötőkből érkezett.

távú stratégiában is gazdasági befektetésekről van szó) és stratégiai célzattal folyamatosan tudományos kutatásokat folytat.

Nagy jelentőségű a Kanadától északra húzódó Északnyugati-átjáró, amely az Európa és Ázsia közötti vízi utat 4000 kilométerrel rövidítené le. A norvég Ronald Amundsen 1903 és 1906 között fedezte fel ezt az útvonalat, de a jégtakaró miatt egyelőre még nem járható. A globális felmelegedés következtében azonban ennek az útvonalnak is felértékelődhet a jelentősége. 1978 óta folyik az északi sarkkör műholdas megfigyelése, 2007-ben regisztrálták először, hogy csaknem teljesen megnyílt az Északnyugati-átjáró. Kanada magáénak kezdte követelni az átjáró feletti jogokat, míg az Amerikai Egyesült Államok⁴⁹ és az Európai Unió szerint nemzetközi vizeknek minősül ez az útvonal.

Más nem sarkvidéki államok is erőteljesebben próbálják sarkvidéki politikai érdekeiket képviselni. Ehhez a kategóriához tartozik Japán, Szingapúr, Dél-Korea és számos európai ország (Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, Egyesült Királyság), valamint az Európai Unió egésze. A klímaváltozás következtében a Jeges-tengeren haladó tengeri útvonalak hosszabb ideig jégmentessé válnak, amelyek miatt tengerbiztonsági aggodalmak keletkeznek.

A forgatókönyv Dániának is fontos szerepet szán, különösen Grönland miatt. Dániában a politikai pártok 2009 júniusában írták alá a Dán Védelmi Egyezményt,⁵⁰ amely a pártok konszenzusát fejezi ki a dán haderő fejlesztése kapcsán. A dokumentum értelmében a globális felmelegedés és az ennek következtében az Északi-sark térségében felerősödő tevékenység újabb feladatokat ró a dán haderőre, ezért a Grönlandi és a Feröer-szigeteki Parancsnokságot az Összhaderőnemi Északi-sarki Parancsnokságban egyesítik. Továbbá létre kell hozni egy Arktikus Reagáló Erőt, amely képes a Magas Északon a különböző helyzeteknek megfelelően gyorsan cselekedni. Az Egyezmény alapján meg kell vizsgálni a légi erő harci, valamint haditengerészeti járőrrepülőgépeit, illetve a jövőben pilóta nélküli felderítő repülőgépek alkalmazásának lehetőségeit a Grönland körüli légtér és tengerek feletti szuverenitás fenntartásában. A dán vezetés mérlegeli a Grönlandon épült „Thule” légibázis kibővítését is felderítő tevékenysége hatékonyságának növelése érdekében.

Oroszország fontos célja az Északi-sarkvidék fejlesztése, amelyre úgy tekintenek, mint az orosz gazdaság fellendítési lehetőségeinek egyik fő alkotóelemére. Ez a gazdaságpolitika a Krím-félsziget 2014-es annektálása nyomán még fontosabb lett, mert az orosz vezetés úgy tekint az Arktiszra, többek között az energiaprojektek révén, mint amely jelentős fellendüléshez tudja juttatni a nyugati

49 2019 áprilisában az Amerikai Egyesült Államok Parti Őrsége kiadta az Arktiszi Stratégiai Kitekintő (Arctic Strategic Outlook) című stratégiai dokumentumát. A Karl L. Schultz tengernagy az Előszóban azt írja, hogy a dokumentum megerősíti az elköteleződést Amerika vezető szerepe mellett a régióban a partnerség, az egységes erőfeszítések és a folyamatos innováció révén. A dokumentum három, a hosszú távú siker eléréséhez elengedhetetlenül fontos tevékenységi irányvonalat határoz meg: (1) A sarkvidéki területen a dinamikus és hatékony működésre való képesség fokozása; (2) A szabályokon alapuló rend megerősítése; valamint (3) az innováció és alkalmazkodás az ellenálló képesség és a jólét előmozdítása érdekében. Az éberséget fenn kell tartani a nemzeti érdekek védelmében a sarkvidéki régiókban, hogy a versenytársak ellenőrizetlen befolyása megelőzése céljából. Forrás: United States Coast Guard Arctic Strategic Outlook (uscg.mil) (Letöltés ideje: 2021. 01. 02.)

50 merln.ndu.edu/whitepapers/Denmark2010E2014English.pdf (Letöltés ideje: 2022. 01. 09.)

szankciók és a gazdasági elszigeteltség nehézségei közepette. Az északi-tengeri útvonal megnyitása a gyorsabb ázsiai-európai tengeri hajózási útvonalhoz nyújt új előnyt. A hidegháború korábban elhagyott katonai létesítményeit újból megnyitották, ennek következtében az orosz repülőgépek és tengeralattjárók más országok sarkvidéki területei közelében egyre gyakrabban jelennek meg. A 2018. évi nagyszabású orosz katonai gyakorlat, a Vosztk (Kelet) már tartalmazta a szibériai és az orosz Távol-Keleten zajló műveleteket. Oroszország megnövelte a sarkvidéki radarvizonyok lefedettségét és kifejlesztett rendszereket külföldi repülőgépek és hajók rádióelektronikai zavarására.⁵¹ Az országnak jelenleg több mint negyven működő jégtörője van, ideértve a nukleáris meghajtásúakat is. 2019. május 25-én ünnepélyesen vízre bocsátották a szentpétervári Balti Hajógyár dokkjában az Urál univerzális atom-jégtörőhajót, amelyből 2027-ig még további kettőt terveznek megépíteni.⁵²

Grönland⁵³ is fontos szerephez jut a hosszú távú scenárióban. Egy 2019. januári közvélemény kutatás szerint a grönlandiaknak csak 38%-a szavazna igennel, ha most tartanának függetlenségi népszavazást, viszont 68%-a gondolja úgy, hogy az elkövetkező két évtizedben függetlenné válhat a Föld legnagyobb szigete.⁵⁴ A forгатókönyv szerint Grönland függetlenségi törekvései nagy valószínűséggel sikerrel járnak a következő 20 évben, ezért ezt figyelembe vették a 2040-es forгатókönyvben.

A fenyegetettségi helyzetet bemutató scenárió az Arktiszhoz kapcsolódó ökoterrorizmust és a bűncselekményeket is górcső alá veszi. Két fogalmat tisztáz a dokumentum: Az ökoterrorizmus olyan erőszakos cselekmény, amelyet az ökológiai vagy környezetvédelmi célok érdekében követnek el emberek. Ugyanakkor az ökoterrorizmus nem összetévesztendő a környezetterrorizmussal, amely egy vagy több olyan jogellenes cselekményből áll, amelyek a környezeti erőforrásokat károsítják vagy pusztítják, vagy másokat megfosztanak azok használatától. Az ökoterrorizmushoz kapcsolódó két legjelentősebb csoport a Föld Felszabadítási Front (ELF)⁵⁵ és az Állat-felszabadítási Front (ALF).⁵⁶ Együttesen több mint 150 támadást hajtottak végre az Egyesült Államokban 1990 és 2010 között.⁵⁷ Ezek a csoportok a forгатókönyv alapján 2040-ben fontos szerepet fognak játszani, az ELF valószínűleg azzal a céllal, hogy megakadályozza az erőforrások feltárását az Arktiszon, az ALF pedig annak érdekében, hogy megakadályozzon minden olyan emberi tevékenységet, amely hatással lenne az Arktisz ökoszisztémájára. Az ökoterrorizmus eszközeihez ma a szabotázs és a bizonyos területekhez való hozzáférés meгtagadása tartozik.

51 Lanteigne, Marc (2019): *The changing shape of Arctic security*. Forrás: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/06/28/the-changing-shape-of-arctic-security/index.html> (Megtekintés: 2021. 01. 04.)

52 Mathieu Bouléque: *Russia's Military Posture in the Arctic. Managing Hard Power in a "Low Tension" Environment*. *NDC Research Paper*, July 2019. Rome NDC - News- New NDC Research Paper Series
 <i>Russia's Military Posture in the Arctic - Managing Hard Power in a "Low Tension" Environment</i> (nato.int) (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)

53 Greenland's long road to independence – Artefact (artefactmagazine.com) (Megtekintés: 2021. 12. 15.)

54 2 in 3 Greenlanders support independence in 2 decades to come - Nationalia (Megtekintés: 2021. 12. 15.)

55 ELF – Earth Liberation Front.

56 ALF – Animal Liberation Front.

57 Ecoterrorism: The Attacks We Forget - Charged Affairs (Megtekintés: 2021. 12. 16.)

A környezetterrorizmus a terrorizmus egy olyan fajtája, amely a természeti erőforrásokat veszi célba, abból a célból, hogy hatást gyakoroljon egy kijelölt csoportra vagy területre, például egy olajvezeték megrongálása, amelynek eredményeként az olaj egy folyóba jut, ezzel megbénítva egy egész város ivóvízellátását. Az Arktiszon, különösen a régió gazdasági tevékenységének potenciális növekedésével, az olajfúrótornyok, csővezetékek, hajók és egyéb nyersanyag-kitermelési tevékenységek jövedelmező célponttá válhatnak a környezetterroristák számára.

A nemzetközi bűnözéssel kapcsolatos információk csak a Kanada sarkvidéki területeire vonatkozóan állnak rendelkezésre. A Kanadai Királyi Rendőrség (RCMP)⁵⁸ kiemelte a szervezett bűnözés veszélyét a Kanadai Távoli Észak-régiójában. Az előrejelzések szerint a tengeri forgalom és kereskedelem gyors növekedése az északi térségben a bűnözés egyik vektorát fogja jelenteni. Kanada más országokkal együttműködve küzd a szervezett bűnözés és más nemzetközi bűncselekmények ellen.

A forгатókönyv szereplőinek sorát az *Amerikai Egyesült Államok* északi-sarki politikájának bemutatása zárja. Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma (DOD)⁵⁹ 2019-ben kidolgozta az Amerikai Arktisz Stratégiát, amely kimondja, hogy az USA biztonságos és stabil Arktiszt szeretne, ahol nemzeti érdekei biztosítva vannak. A dokumentum szerint az ország halászatból évente 3 milliárd dollár bevételt realizálhatna, az amerikai Arktisz 90 milliárd hordónyi olajat, a régióban fel nem tárt gázmezők 30%-át rejti, a kitermelhető különleges fémek (cink, nikkel, ólom) 1 billió dollár értéket képviselnek.

Az Arktisz vonatkozásában az USA *fő versenytársának Oroszországot* tekinti, a *második helyen Kína áll*. Bár Oroszország a közvetlenebb ellenfél a Távoli Északon, a kínaiak szerepvállalása sokkal bonyolultabb. Mivel az USA, az Északi-sarkvidéki Tanács többi tagállamával együtt, nem fogadja el a Kína arra vonatkozó igényét, hogy az Arktiszhoz közeli állam legyen, az Arktisz ügyeiben való kínai részvétel szigorúan ellentétes az amerikai (és egyébként az orosz) érdekekkel. Különösen Kína gyorsan fejlődő haditengerészeti képességei keltenek aggodalmat, mivel a nemzet a közeljövőben képes lehet nagy hatótávolságú tengeralattjárók telepítésére a térségbe. Bár az előrejelzések szerint 2040-re jégmentes lesz az Arktisz, ez csupán annyit jelent, hogy a jég elég vékony ahhoz, hogy a kereskedelmi hajók számára elérhetővé tegye a régiót, így valószínűleg a jövőben is szükség lesz jégtörőkre a közlekedéshez. Az USA nem képes biztosítani ezt a képességet az általa igényelt sarkvidéki zónában, és ez valószínűleg nem fog változni, mivel az Arktisz nem központi elem a Védelmi Minisztérium politikájában.

A 2040-re kidolgozott Arktisz Forгатókönyv eseményei időrendi bontásban tárgyalják a bemutatott országok északi-sarki politikáját, tevékenységét, intézkedéseit. *A szcenárióban Grönland 2029-ben függetlenné válik*, Dánia nem tudja megakadályozni ezt a döntést. Gazdasági vonatkozásban azonban egyre inkább függővé válik Kínától, USA az általános gazdasági válság miatt csak későn tud reagálni. A kínai gazdasági terjeszkedést Oroszország is rosszallóan nézi. Grönland 2036-ban saját haderőt hoz létre, 2037-ben belép a NATO békepartnerségi programba (PfP). Az USA katonai

58 RCMP – The Royal Canadian Mounted Police.

59 US DOD – Department of Defence.

erejének szigeten történő megerősítésével kívánja a kínai gazdasági expanziót lassítani. Végül fegyveres akcióra az ökoterroristák részéről kerül sor, akik elfoglalják a kínai olajplatformokat, amelyre Peking katonai erősítéssel válaszol. Ezzel a Távoli Észak Szenárió már Kínát is bevonja az elrettentési megközelítésébe és szerepelteti az ázsiai stratégiájában.

*Az ECD koncepció kidolgozása*⁶⁰

Az elrettentéssel kapcsolatos anyagok⁶¹ nemcsak a koncepció lényegének és elemeinek feldolgozása szempontjából lényegesek, hanem bemutatják a koncepciófejlesztés gyakorlati folyamatát is, amelyből megértjük, hogyan történik a NATO-ban az ilyen anyagok kidolgozása. A koncepciófejlesztéshez az ACT-n létrehoztak egy állandó projekt munkacsoportot, amely különböző formációkban és megerősítéssel dolgozott a kutatás, fejlesztés és kísérletezés teljes szakaszában. A megerősített projektcsoport szorosan együttműködött a SHAPE Elrettentési Munkacsoportjával, a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (ACO)⁶² alárendelt parancsnokságaival, valamint a brüsszeli NATO Központ Integrált Munkacsoportjával, amely az egész munkát felügyelte. Az EDC projektcsoport szorosan együttműködött az amerikai fegyveres erők stratégiai parancsnokságával (USSTRATCOM)⁶³ és a Nebraskai Egyetem Nemzeti Stratégiai Intézetével, amely elsősorban módszertani segítséget nyújtott a koncepciófejlesztéshez.

A projektet 2018 júliusában indították, amely egy háromnapos *problémamegoldó workshoppal kezdődött*, ahol külső szakértők bevonásával tisztázták a project célját, főbb feladatait, a kutatási és fejlesztési módszertant, valamint a folyamatban résztvevő szereplőket. Fontos része volt a feladatnak a probléma és a kontextus megfogalmazása, a fejlesztés kereteteinek és időrendjének meghatározása. Célként azt tűzték ki, hogy a koncepció legyen összhangban az új biztonsági kihívásokkal, olyan proaktív tervezési és elemzési módszereket dolgozzon ki, amely lehetővé teszi a NATO összehangolt elrettentési felépítésének tervezését és irányítását. A feladat legfőbb kihívása az, hogyan lehet az elrettentési potenciált a változó biztonsági környezetben úgy felmérni és aktivizálni, hogy az minden fenyegetésre „testre szabott” elrettentési lehetőséget adjon a szövetség küldetéseivel és ambícióival összhangban. Mindezt úgy kell elérni, hogy az elrettentési koncepció egyúttal oldja meg a szövetség jelenlegi elméleti megközelítése és a kidolgozás doktrinális hiányosságai között meglévő hiátusokat is. A koncepció kidolgozásának tervét a problémamegfogalmazó értekezlet után a két hadászati parancsnokság szakértői közösen határozták meg. A projektjavaslatot az ACT 2019 januárban fogadta el.

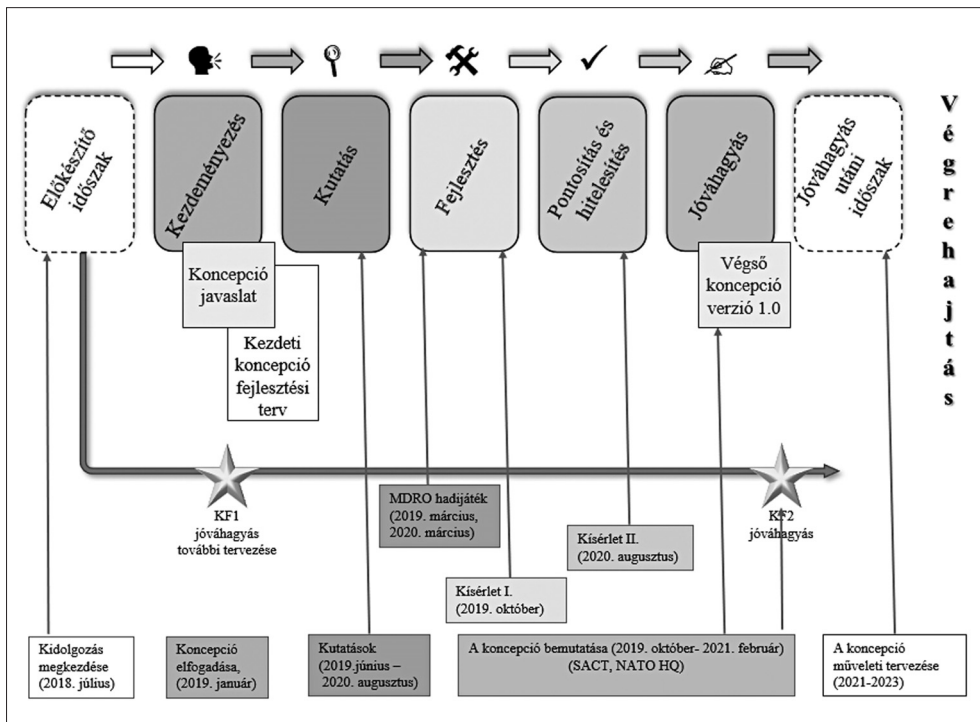
A koncepció kidolgozásának második szakasza a *kutatást* ölelte fel. Ennek a szakasznak meglepő érdekessége, hogy Projekt Team (ACT Koncepciófejlesztési Osztály,

60 Stephen Murray: Enabling Coherent Deterrence Concept. April 30, 2021. ACT PPT presentation. www.act.int (Megtekintés: 2021. 12. 12.)

61 ECD Concept Report.

62 ACO – Allied Command Operations.

63 USSTRATCOM – US Strategic Command.

4. ábra. Az ECD koncepció kidolgozásának folyamata

[Forrás: NATO CD&E Handbook, 10. Murray 2021. (Saját fordítás és szerkesztés)]

Kísérletek Osztály, más szükséges szakemberek) rendkívül impozáns szakirodalmi feldolgozást végzett. A kutatási fázisba már bevonták a NATO Tudományos és Technológiai Szervezetét (STO),⁶⁴ amelynek segítségével egy kutatási szimpóziumot szerveztek „Elrettentés és biztosíték szövetségi keretek között” címmel.⁶⁵ A cél az elrettentés vizsgálata volt egy teljes szövetségi biztonsági spektrumban, ahol az állami és nem állami szereplőket egyaránt tesztelt és validált módszertannal lehet vizsgálni. Egy átfogó elemzési módszertan lehetővé teszi az ellenfelek és cselekvésük rendszerű beazonosítását és elemzését (mit tehet az ellenfél, miért, hogyan lehet megerősíteni/gyengíteni), beazonosítja az elrettentési profilt, az opciókat és befolyásolási pontokat (mi működik, milyen veszélyeket kell elkerülni, hogyan lehet befolyásolni, és így tovább). A civil kutatók bevonásával a SACT-nek sikerült egy olyan *többszereplős elrettentési elemzési módszertant* kidolgozni, amit a tervezők tudnak használni a felmerülő biztonsági kihívások felismerésére és megértésére. A módszertan eredményeként egy olyan többszereplős döntési kalkuláció végezhető, amely segít az ellenfél viselkedésmódosításának elérésében, egy hatékony elrettentési megoldás kialakításában. Ez a fenyegetéshez igazított elrettentési megközelítés (tailored deterrence

64 STO – Science and Technology Organization.

65 ECD Concept Report, para 2-25. 12.

approach)⁶⁶ akkor hatékony, ha végrehajtás során a katonai tevékenységek (tervezés, kiképzés, gyakorlatok, fejlesztések, műveletek) célzottan elrettentő hatást tudnak összehangoltan (koherens módon) elérni.

A többszereplős elrettentési módszertan 8 lépésből áll.⁶⁷ (1) A fenyegetettség értékelése; (2) A szereplők stratégiai profiljának meghatározása; (3) A szereplők döntési lehetőségei; (4) A kockázatpercepció értékelése és csoportosítása; (5) Többszereplős döntési kalkulációk és az új biztonsági fenyegetés beazonosítása; (6) Befolyásolási pontok meghatározása; (7) Elrettentési célok; (8) Illusztratív megoldási példák kidolgozása.

A tesztelésre a szakértők hadijátékokat vezettek le. A hadijátékokat a NATO széleskörűen alkalmazza, mint a valós környezetre felkészítő módszert. A módszer lehetővé teszi, hogy kísérletezzenek, ismételjenek vagy változtassanak, lehet tanulni a hibákból, új megoldásokat és módszereket fedezzenek fel a kihívásoknak való megfeleléshez. Persze a hadijátékok nem csodaszerek az elrettentés kezelésére vagy elemzésére, mindig integrálni kell őket más eszközökkel (gyakorlatok, történelmi példák elemzése, hadműveleti döntnöki rendszer, valós vizsgálatok), hogy megértsük a helyzetet, a problémákat, mit tehetünk és mit kell tennünk a jelenben és a jövőben. A koncepciófejlesztés során két alkalommal végeztek hadijátékot: 2019. márciusban egy háromfázisú gyakorlatot folytattak le a Balti-régióban, egy évvel később pedig, 2020 márciusában a Fekete-tengeren. Bár ez utóbbi a pandémia miatt csak részben valósult meg, a hadijáték használata, mint stratégiai elrettentési vizsgálati eszköz, megerősítést nyert.

A fejlesztési eredményeket két kísérlet-sorozatban tesztelték le: 2019 októberében a módszertant vizsgálták meg, 2020. augusztusában pedig egy virtuális kísérletet vezettek le. A koncepció és a módszertan elfogadását jelentősen segítette, hogy a SHAPE mindkettőt élesben tesztelte: egyrészt a 2019. márciusi ún. MDRO⁶⁸ hadijátékon, másrészt az euro-atlanti térség elrettentési és védelmi koncepció (DDA) kidolgozása során. Mindez együttesen biztosította, hogy 2020. decemberében az ACT, másrészt 2021. január 21-én pedig a NATO Központ Integrált Munkacsoportja fogadta el a NATO Katonai Bizottság helyettes elnökének vezetésével. Nem kétséges, hogy az elrettentési koncepciót és módszertant az illetékes NATO polgári és katonai szervek is jóvá fogják hagyni. Ezt az is bizonyítja, hogy az ACT 2021 közepén publikálta az Arktiszról és a Távoli Északról szóló legfrissebb elemzését, amely öt biztonsági területen (környezeti, politikai, humán, technológiai, gazdasági) értékelte a legfrissebb tendenciákat, specifikálta a NATO-ra vonatkozó hatásokat, és alternatív forgatókönyveket dolgozott ki. Az alapváltozat szerint 2040-ig a térségben a kooperáció dominál és a *status quo* marad, vagy az ezzel ellentétes forgatókönyv szerint az Arktisz fragmentálódik, megerősödik az orosz-kínai együttműködés, vagy egyértelmű kínai dominancia lesz a térségben. Mindezen hatások következtében az

66 Az elrettentés és a védelmi felépítés összhangjának felülvizsgálatát a NATO legutóbb 2012-ben végezte el. Deterrence and Defence Posture Review, 20 May, 2012. NATO - Official text: Deterrence and Defence Posture Review, 20-May.-2012 (Megtekintés: 2021. 12. 20.)

67 ECD Concept Report, Chapter IV.

68 MDRO – Military Deterrence Response Options: Katonai elrettentési válaszadási opciók.

Északi-sarkvidéki Tanács munkája dezorganizálódik, a térség biztonsága veszélybe kerül, feszültségek és konfrontációk váltják fel az együttműködést és a kooperatív kormányzást. Ennek megakadályozására a NATO a valamennyi biztonsági szektorban, szinte minden trend részeként megfogalmazott szövetségi védelmi és katonai feladatokat, hangsúlyozta az implikációk szövetségi tervezésbe történő beemelésének fontosságát.⁶⁹

Befejezés

A tanulmány a NATO koncepciófejlesztését mutatja be a szövetség arktiszi szakpolitikáján keresztül. Az összehangolt elrettentési koncepció a hidegháború után az első olyan dokumentum, amely az elrettentés és a védelem elméleti kérdéseivel foglalkozik az északi-sarki területre specifikálva. A Távoli Észak forgatókönyv egyértelműen bizonyítja, hogy a transzatlanti szövetség a fenyegetést komplex módon és változó dinamikájában fogja fel, hiszen az ötszektoros (környezetvédelmi, politikai, humán, technológiai, gazdasági) elemzésben valamennyi szereplő (az Északi-sarkvidéki Tanács nyolc tagországa, a 13-13 megfigyelő ország és nemzetközi szervezet, valamint az őshonos lakosság képviselői) versengő érdekeit, stratégiáját, együttműködési törekvéseit figyelembe veszi. Mivel a régió nemzetközi kormányzási rendje kialakult rendszerben működik, a szövetség az elrettentési politikában a Schelling-féle passzív elemre, a biztonsági kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre fókuszál, és a lehetséges cselekvéseket veszi számba. A hosszú távú tervezés (2040-ig vizionálja a jövőt a dokumentum) viszont igényli a helyzet folyamatos felülvizsgálatát, a forgatókönyv pontosítását, amit a szövetség stratégiai előrelátási elemzések (SFA)⁷⁰ formájában végez el. Az első ilyen felülvizsgálati jelentést az ACT 2021-ben már publikálta, amely segítette a 2020-ban elkészített hosszú távú háborús hadviselési koncepció (NWCC)⁷¹ műveleti környezetének fejlesztését.

A szövetség felismerte, hogy az Északi-sarkvidék egyre inkább fokozódó geostratégiai nagyhatalmi verseny „terepe” lesz, szerepe a környezetvédelmi változások, a régió jövőbeni erőforrásaiért való globális érdeklődés, a stratégiai, gazdasági és technológiai vetélkedés, valamint az erősödő katonai jelenlét miatt egyre inkább erősödik. Az Arktisz a transzatlanti és a globális biztonságunk egyre fontosabb területévé válik, amivel a NATO hosszú, közép- és rövid távú védelmi tervezésben egyaránt számol. NATO-nak olyan politikát kell folytatnia, amely támogatja a térségi szövetséges államok politikáját, erősíti hatalmi eszközeit, ugyanakkor gyengíti a két revizionista nagyhatalom, Oroszország és Kína közötti politikai és gazdasági együttműködést, ellene hat a térség esetleges militarizációjának. Bár a jelenlegi dokumentumok szerint a szövetség egyfajta „figyelőszem” (watchful eye) funkciót kíván betölteni, a legutóbbi SFA-elemzés már egy tucat NATO katonai feladatot is beazonosított,

69 Regional Perspectives Report on the Arctic. Strategic Foresight Analysis. NATO Allied Command of Transformation (NATO Unclassified), 2021. 4. regional-perspectives-2021-04.pdf (nato.int) (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

70 SFA – Strategic Foresight Analysis: Stratégiai Előrelátási Elemzés.

71 NWCC – NATO Warfighting Capstone Concept: NATO Átfogó Hadviselési Koncepciója.

amely a nem hagyományos biztonsági kihívások tervezési követelményeitől az arktiszi helyzetlemzés technológiai feltételrendszerén át a katonai fórumok (biztonságpolitikai kerekasztal, vezérkari főnökök megbeszélései, a partvédelmi erők parancsnokainak találkozói) Északi-sarkvidéki Tanácson belüli aktivizálásáig terjed. A NATO arktiszi politikájának fejlesztése, veszélyhelyzeti és műveleti tervezésbe való „átforgatása” a békét és biztonságot, a fenntartható globális környezetvédelmet, valamint a térség fejlődését kell szolgálnia. Bár Magyarország közvetlenül nem vesz részt a tanács munkájában, két- és többoldalú, valamint regionális nemzetközi kapcsolatai révén figyelemmel kell követnie az Arktisszal kapcsolatos helyzetet, a tagállamok és a megfigyelő országok ambícióit és nemzeti politikáját, valamint a NATO és az utóbbi időben már az Európai Unió szakpolitikáját is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALLEN, John, BREDLOVE, Phillip, LINDLEY- FRENCH Julian, *et al*: Future War NATO? From Hybrid War to Hyper War via Cyber War. Bratislava, GLOBSEC, 2017. Future War NATO? From Hybrid War to Hyper War via Cyber War. Bratislava: Globsec, 2017 - Bing (Megtekintés: 2021. 11. 21.)
- BUTTERFIELD, Herbert: *The Tragic Element in Modern International Conflict*. University of Notre Dame, 1950.
- CORDESMAN, Anthony H.: Russia in Syria: Hybrid Political Warfare. Center for Strategic and International Studies. September 23, 2015. Russia in Syria: Hybrid Political Warfare | Center for Strategic and International Studies (csis.org) (Letöltés ideje: 2021. 11. 22.)
- DANOY, Jim and Maddox, Marisol: Set NATO's sights on High North. Atlantic Council, October 14, 2020. Set NATO's sights on the High North - Atlantic Council (Letöltés ideje: 2021. 11. 20.)
- JERVIS, Robert: *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton University, New York, 1976. 58.
- KOVÁCS Róbert: Klímaváltozás – Pánik és tagadás között. Typotex Kiadó, Budapest, 2019. 106.
- SHELLING, Thomas: *Arms and Influence*. Yale University Press, 1966. 20–24.
- PORKOLÁB Imre: A stratégia művészete. Szervezeti innováció kiszámíthatatlan üzleti környezetben- Szun-ce gondolatai alapján. Budapest, HVG könyvek, 2016.
- SZENES Zoltán: NATO az új évtizedben. In: Szenes Zoltán (Szerk): A mai NATO. A szövetség helyzete és feladatai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. 246–251.
- WALLACE-WELLS, David: Lakhatatlan Föld – Élet a felmelegedés után. Animus Kiadó, Budapest 2020. 69.

FOLYÓIRATOK

- BOULÉQUE, Mathieu: Russia's Military Posture in the Arctic. Managing Hard Power in a „Law Tension” Environment. NDC Research Paper, July 2019. Rome NDC - News- New NDC Research Paper Series
<i>Russia's Military Posture in the Arctic - Managing Hard Power in a “Low Tension” Environment</i> (nato.int) (Letöltés ideje: 2022. 01. 13.)
- ILYAS György: Az Északi-sark és a nemzetközi rendszer stabilitása. *Világgazdaság*, 2020. 11. 30. <https://www.vg.hu/velemeney/velemeney-rovat-hirei/az-eszaki-sark-es-a-nemzetkozi-rendszer-stabilitasa-2-3401638/> (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)
- KÁLLÓ László, DEÁK Anita: Az Északi-sark. A versenyfutás kezdete. *Felderítő Szemle*, X. évf. 2011/1-2. szám.
- MÁRTON Andrea: Az Északi-sark a skandináv államok szemszögéből nézve. *Repüléstudományi Közlemények*, XIII. évf. 2012, 2.szám.
- MÁRTON Andrea: Katonai együttműködés és terjeszkedés az Északi-sarkon. *Repüléstudományi Közlemények*, XVIII. évf. 2016. 2.szám.

NATO DOKUMENTUMOK

AAP-06. Edition 2013. NATO Glossary of terms and definitions (English and French).
NATO Standardization Agency, 2013. 78.

Arctic Security: Deterrence and Détente in the High North (2021. 12. 30)

<https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-deterrence-detente-high-north/?cn-reloaded=1>

Deterrence and Defence Posture Review, 20 May, 2012. NATO - Official text: Deterrence and Defence Posture Review, 20-May.-2012 (Megtekintés: 2021. 12. 20.)

Enabling Coherent Deterrence Concept (EDC) Report, Allied Command Transformation, US, February 2021.

Enabling Coherent Deterrence Concept (ECD) Report, Chapter IV.

Enabling Coherent Deterrence Concept (ECD) Report, 5.

Enabling Coherent Deterrence Concept (ECD) Report, 8.

Enabling Coherent Deterrence Concept (EDC) Report, para 2-25. 12.

Enabling Coherent Deterrence Concept (EDC) Report, 19.

Enabling Coherent Deterrence Concept (ECD) Report, 2021, 29.

Fact Sheet – Enabling Coherent Deterrence. ACT Operational Experiment. 2020.

https://www.act.nato.int/application/files/7515/8257/4722/2020_ecd.pdf (Letöltés ideje: 2021. 11. 23.)

KESTUIS Paulauskas: On Deterrence.

<https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/08/05/on-deterrence/index.html>

(Letöltés ideje: 2021. 11. 30.)

LANTEIGNE, Marc: The changing shape of Arctic Security. NATO Review, 28. June 2019. NATO Review - The changing shape of Arctic security (Letöltés ideje: 2021. 12. 12.)

MURRAY, Stephen: Enabling Coherent Deterrence Concept. April 30, 2021. ACT PPT presentation. www.act.int (Megtekintés: 2021. 12. 12.)

NATO - Official text: Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales , 05-Sep.-2014 (Letöltés ideje: 2021. 11. 21.)

Regional Perspectives Report on the Arctic. Strategic Foresight Analysis. NATO Allied Command of Transformation (NATO Unclassified), 2021. 4. regional-perspectives-2021-04.pdf (nato.int) (Letöltés ideje: 2022. 01. 15.)

EGYÉB FORRÁSOK

Arctic Council - The Arctic Council (arctic-council.org) (Megtekintés: 2021. 12. 12.)

Ecoterrorism: The Attacks We Forget - Charged Affairs (Megtekintés: 2021. 12. 16.)

Greenland's long road to independence – Artefact (artefactmagazine.com)

(Megtekintés: 2021. 12. 15.)

2 in 3 Greenlanders support independence in 2 decades to come - Nationalia

(Megtekintés: 2021. 12. 15.)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159852.htm

(Letöltés ideje: 2021. 12. 01.)

<https://share.america.gov/31-countries-come-together-for-natos-trident-juncture/>

(Letöltés ideje: 2021. 12.03.)

<https://en.news-front.info/2020/07/10/nato-begins-to-develop-a-new-concept-of-deterrence-and-defense-for-the-euro-atlantic-area/>

(Letöltés ideje: 2021. 12. 03.)

Ottawa Declaration (1996) (arctic-council.org) (Letöltés ideje: 2022. 01. 02.)

United States Coast Guard Arctic Strategic Outlook (uscg.mil) (Letöltés ideje: 2021. 01. 02.)